

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde Rus Süvari Birlikleri ve Süvari Muharebeleri

Öz

19. yüzyılda teknolojik gelişmelerin ivmelenmesi ile birlikte savaş alanları büyük bir hızla dönüşüme uğradı. Yeni dönemde süvari birliklerinin görev tanımı ise 19. yüzyıl askeri düşünürleri arasında en hararetli tartışma konularından biri haline geldi. Bu süreçte süvari birliklerinin belirleyici hücum rolü tarihe karışırken, cephe gerisindeki lojistik hedeflerin vurulması, örtme ve düşman hareketlerinin keşfedilmesi gibi görevleri ön plana çıktı. Bu açıdan değerlendirildiğinde, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı hem gerçekleştiği tarih hem de tarafların süvari güçleri arasındaki asimetri sebebiyle süvari birliklerinin modernizasyon çabalarının incelenmesi noktasında bizlere önemli bir laboratuvar sunmaktadır. Bu çalışmada Rus süvari birlikleri ana çerçeveyi oluşturmaktadır. Öncelikle bu birliklerin savaş öncesindeki modernizasyon süreci ve Kafkasya'da Rus süvari birliklerinin yapılanması mercek altına alınmıştır. Rus süvarilerinin Rus savaş planında arz ettiği önem ve üstlendiği görevlerdeki performansı Osmanlı süvarileri ile karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir. Çalışmada süvari birliklerinin ön plana çıktığı muharebeler incelenerek muharebe esnasındaki yetkinlikleri değerlendirilmiştir. Böylelikle süvari birliklerinin Kafkasya Cephesi özelinde savaşın gidişatına ne yönde etki ettikleri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süvari, Benliahmet, Subatan, Kafkas Cephesi, Rus Ordusu.

Russian Cavalry Units and Cavalry Battles on the Caucasian Front of the Russo-Turkish War of 1877-1878

Abstract

Warfare underwent rapid change in the 19th century as technological developments accelerated. In this transition, the role of cavalry units became one of the most heated debates among 19th-century military thinkers. While the decisive role of cavalry units faded into history, their tasks such as targeting logistic objectives behind the front line, screening and reconnaissance of enemy movements became more important. From this point of view, the Russo-Turkish War of 1877-1878 provides us with an important laboratory to study the modernisation efforts of cavalry units, both because of the date of its occurrence and the asymmetry between the cavalry forces of the opposing sides. Russian cavalry units form the main framework of the study. First, the modernisation process of these units before the war and their organisation in the Caucasus were examined. The importance of Russian cavalry in the Russian war plan and its performance in its tasks are analysed in comparison with Ottoman cavalry. The study analyses the battles in which cavalry units were prominent and evaluates their capabilities during the battles. Thus, the impact of the cavalry units on the course of the war on the Caucasian front is discussed.

Keywords: Cavalry, Benliahmet, Subatan, Caucasian Front, Russian Army.

Yazar(lar) / Author(s)

Doç. Dr. Mustafa Tanrıverdi
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul-Türkiye.

e-posta: tanriverdi@istanbul.edu.tr

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Salih Kerim Kumanlı

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, İstanbul-Türkiye.

e-posta: skumanli61@gmail.com

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 02. 08. 2024

Kabul tarihi-Date of acceptance: 16. 10. 2024

Yayım tarihi-Date of publication: 30. 11. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two External

Değerlendirme-Review: Çift Taraflı Kör

Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Etik bildirim- Complaints

ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Finansman-Grant Support

Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 121K984 numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız.

This study was supported by the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) under project number 121K984. We would like to thank TUBITAK for its support to the project.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atrif- Citation (APA)

Tuna, AS. (2024). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde Rus Süvari Birlikleri ve Süvari Muharebeleri, *İçtimaiyat*, 8(2), ss. 335-351. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1527393>

1. Giriş

Tersane Konferansındaki görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanmasını müteakip Türk ve Rus orduları savaş ihtimalini dikkate alarak hazırlıklara başlamıştı. Rusya tarafında Don, Kuban, Terek Kazaklarından çok sayıda birlik savaşa katılmak üzere hazırlıklarını yapmıştı. Londra'daki konferansta alınan kararlar Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmeyince, savaş çanları çalmaya başladı. Konferansın ardından Sultan seferberlik ilan ederek, ihtiyattaki 120.000 askeri göreve çağırdı ve donanmanın hazır hale getirilmesini emretti. Bunun karşılığında II. Aleksandr, 12 Nisan 1877'de Kışinev'de bulunan Rus Ordusu karargahında Osmanlı ile savaşın başladığına dair manifestoyu imzaladı (Voskovoynikov, 1997: 110).

Savaş hazırlıklarına daha önce başlamış olan Rus askeri komuta kademesinin 1876 Sonbaharında yaptığı plana göre hızlı ve kesin bir sonuca ulaşmak hedefleniyordu. Buna göre esas amaç Rumeli'den İstanbul'u tehdit ederek Osmanlı hükümetini barışa zorlamaktı. Bu anlamda Kafkas Cephesi ikinci planda kalmakta ve esasen ana planın bir parçası olarak görülmekteydi. Dolayısıyla Rusya tarafından Kafkasya'ya ayrılan asker ve kaynak oldukça sınırlıydı. Bu dönemde önemli gelişmeler kaydetmiş Osmanlı donanması da dikkate alınarak Rus tarafı Kafkasya'da temkinli bir ilerleme ön görmekteydi. Rumeli'de General Gurko'nun yürüttüğü ileri harekâta benzer cüretkâr girişimler Kafkasya'da yerini düşmanı izleyen ve fırsat kollayan bir anlayışa bırakacaktı (Allen ve Muratoff, 1953: 110). Bu noktada General Loris-Melikov'un temkinli harekât tarzı da etkiliydi. Dolayısıyla Rus savaş planlamasında Osmanlı Devleti'nin bölgedeki güçlerinin aktif takibi ve ileri harekâtların doğru zamanlanması önem arz etmekteydi.

Osmanlı ordusu için de benzer bir durum söz konusudur. Ahmet Muhtar Paşa 7 Nisan 1877 tarihinde Erzurum'a vardığında zihnini meşgul eden tek soru Osmanlı topraklarının nasıl savunulacağıydı. Paşa, dönemin gereklerine uygun bir savunma anlayışına sahipti. Tarihte vuku bulmuş Osmanlı-Rus savaşlarını iyi analiz etmiş bir subay olan Ahmet Muhtar Paşa, kalelere bağımlı ve inisiyatifi düşmana bırakan bir savunma anlayışının yenilgiye mahkûm olduğuna inanmaktaydı. Kale savunmasının yanında stratejik noktalar arasında durumun gereğine göre manevra yapma yetisine sahip bir seyyar ordunun mevcudiyetini zorunlu görüyordu. Bu seyyar ordu özellikle Kars, Bayezid ve Erzurum bölgeleri arasında iletişimin kopmasını da engelleyecek biçimde yerleşecekti. Paşa, ordunun önünde hareket edecek ileri karakollara ve bunların sağlayacağı erken uyarılara önem vermekteydi (Ahmet Muhtar, 1928: 245).

Rus tarafının en büyük endişesi, Osmanlı birliklerinin Güney Kafkasya'ya sokulması ve Kafkasya Müslümanlarının, bilhassa Dağıstan ve Çeçenistanın, Rusya'ya karşı ayaklandırılarak Rus birliklerinin arkadan çevrilme ihtimaliydi (Voskovoynikov, 1997: 21).

2. Kırım Savaşı'ndan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na Kadar Kafkasya'da Rus-Kazak Süvari Yapılanması

Ateşli silahların savaştaki etkisinin görülmesiyle, gerçekleştirilecek olan reformlarda süvariye modern silahlarla donatmak öncelik halini aldı. At üzerinde hareket halinde olan süvarinin kullandığı silahların boyutu ve ağırlığı büyük önem taşımaktaydı. Savaş durumunda süvarinin elindeki silah etkili kullanması ve rakiplerine üstünlük sağlayabilmesi, ancak etkili bir silah ve teçhizat ile mümkün olabilirdi. Mızrak ve kılıcın yüzyıllardır eşlik ettiği süvari, bilhassa 19. yüzyılın ortalarından itibaren ateşli silahları kullanmaya başlamıştı (İvanov, 1864: 293).

Kırım Savaşı'ndan yenilgiyle çıkan Rusya, reformlara öncelik verip modern bir ordu oluşturmanın yollarını aradı. Barış zamanına geçen ordudaki ilk değişim yedek ve ihtiyat kısımlarının

kaldırılmasıyla gerçekleşti. Bu adımı, genelde süvarilerden oluşan “*Voennoye poseleniye-Askeri Yerleşim*”lerin kaldırılması takip etti (İvanov, 1864: 290-291).

Süvari birliklerinin sayısının azaltılmasına yönelik önemli adımlardan biri de 1860 yılında atıldı. 14 Mayıs tarihli Süvari teşkilatındaki değişim hakkındaki kanunname (Polojeniyeye ob izmeneniyah v sostave armeyskoy kavalerii) ile şu yönde bir değişim planlandı: altı hafif süvari tümeninin ikinci dragun alayları (toplam altı alay) ve 7. Hafif süvari tümeninin iki dragun alayı Kirasir muvazzaf alayına dâhil edilecek ve böylece bu birleşimden sekiz dragun alayı meydana gelecekti. Barış zamanında bu yedi hafif süvari tümenindeki alaylar iki kısma ayrılacaktı: normal ve muvazzaf. Her bir alayda dört aktif ve iki ihtiyat bölüğü yer alacaktı (İvanov, 1864: 296).

Kafkasya’da planlanan reformda ise savaşa yönelik olarak düzensiz birliklerden “*postoyannaya militsiya*” (daimi yerel birlikler)’nin teşkili amaçlandı. Bu birlikler içerisinde Gürcü piyade tümeni, Dağıstan süvari-düzensiz alayı, Guri piyade bölüğü yer alıyordu. 1860 ve 1861 yıllarında ise, Kuzey Kafkasya’da Rus hakimiyetinin sağlanmasının ardından iki atlı-düzensiz süvari bölüğü yeniden yapılandırıldı: Labinsk ve Kuban. Bununla birlikte Terek Oblastı’nda Terek atlı-düzensiz alayı ve Dağıstan’da 12 atlı bölük ve diğer bölükler meydana getirildi (Voskovoynikov, 1997: 12).

1861’de Savaş Bakanı olarak atanan ve Rus ordusunun Avrupa ordularının gerisinde kaldığının farkında olan D. A. Milyutin (1816-1912) , öncelikle bu geriye gidişi durdurmayı ve ülke açısından tehlide dönüşen eksiklikleri gidermeyi amaçladı. Savaş sonrasındaki ekonomik buhranı da göz önüne alarak, orduda nicelik değil niteliğe önem verdi. Savaş zamanında asker sayısını arttırmayı, barış zamanında ise sayıyı asgari düzeyde tutmayı planladı. Bu amaçla öncelikle subay ve düşük rütbeli askerlerin savaşa hazır tutulmasına ve bilhassa düzensiz birliklerden olan Kazak süvarilerinin güçlendirilmesine önem verdi. Kazak süvarileri 1862 verilerine göre 154 atlı alaydan oluşuyordu. Milyutin, Avrupa ile gerçekleşebilecek bir savaşta, toplamda 24 bataryalı 125 atlı alaydan oluşan Don, Kuban, Terek, Orenburg ve Ural Kazak birliklerini kullanmayı planlıyordu (Voskovoynikov, 1997: 11).

Ayrıca, 1869 yılında yeni bir talimname ile süvari birliklerinin yapısında ve eğitimlerinde değişikliklere gidildi. Düzenlemelerde süvari birliklerinin savaş sürecinde manevra kabiliyetlerini koruyabilmesi ve dayanıklılıklarının artırılması meselesi üzerinde özellikle durulmaktaydı. Savaş alanlarında ateşli silahların etkisi büyük oranda göz ardı edilerek at üzerinde ve bitişik nizamda savaşmak, süvarinin başlıca muharebe tarzı olarak belirlenmekteydi. Süvarinin atından inerek piyade tarzında muharebe etmesine sıcak bakılmıyordu. Ancak 1871’de dragun alaylarına ve 1873’de getirilen düzenlemelerle de mızrak ve kılıç ile savaşan Rus süvari sınıflarına da atsız, yani piyade tarzında muharebe yeteneği kazandıracak talimler getirildi (Menning, 1992: 45-46). Böylelikle Rus süvarisi mümkün mertebe ateşli silahlardan faydalanabilecek bir düzene kavuşuyordu.

Süvari sınıfına getirilen düzenlemelerin tamamlanmasının ardından 1876 yılına gelindiğinde ise savaş hazırlıklarının ivme kazandığı anlaşılmaktadır. 1 Kasım 1876’da Savaş Bakanı’nın Kafkasya Orduları Başkomutanına gönderdiği telgrafta, İmparatorun emri ile Kiyev, Odessa, Harkov askeri bölgeleri ile Kafkasya Grenader tümeni, topçu birlikleri ile 19, 39 ve 41. Piyade tümenleri, Kafkasya 1, 2 ve 3. top arabacıları ve süvari topçuları, istihkâm erleri ve Kafkasya muharebe tugayları, Gümrü kale alayı ve topçuları, Tiflis alayı, Gence, Şuşa, Zakatala, Kutayis, Erivan ve Ozurgeti taburları seferberlik emri ile çağrılırken Güney Kafkasya’da 14 müfreze birliği daha oluşturulması ve bu birliklere rütbelilerden atamalar yapılması istenmiştir (Materialı dlya Opisaniya, 1904: 46-47).

Kafkasya'da "atlı asker yükümlülüğü" bulunmamasından dolayı ve Kafkasya topçu birliklerine at tedarikinin zor olması nedeniyle başkomutan, 4 Kasım'da verdiği emirle zayıf durumda olan topçu taburlarının daha iyi seviyeye getirilmelerini istedi. Böylelikle Terek ve Dağıstan oblastlarındaki dağ topçularının savaş zamanı seviyesine getirilmesi mümkün olacaktı.

Savaş öncesinde Terek birliklerinde 2121 adet Berdan tüfeği, 765 adet Smitt&Wesson tüfeği, eski tip yivli 7 kalibreli silahlardan toplam 3598 adet Kazak tüfeği üretildi. Bunlardan 2010 Berdan, 85 tabanca ve 7 kalibreli 840 tüfek alaylara dağıtıldı (Materialı dlya Opisanıya, 1904: 57).

Savaşın başına doğru Rusya iki orduyu cepheye yönlendirmişti. Tuna ordusu 185.000 kişiden oluşuyordu ve 800 topa sahipti. Kafkasya ordusu ise 75.000 kişi ve 276 topa sahipti. Tuna ordusuna daha sonra Bulgar gönüllüler dâhil olacaktı. Kafkasya ordusunda ise Gürcü, Ermeni, Osetin ve diğer yerel birlikler yer alıyordu. Buna karşı Osmanlı ordusunun Tuna Cephesi'nde Abdülkerim Nadir Paşa komutasında 400 toplu, 206.000 kişilik bir kuvvet vardı. Kafkas Cephesi'nde ise Ahmet Muhtar Paşa komutasında 100 toplu, 75.000 kişilik bir kuvvet mevcuttu. Rus ordusunun içinde süvari sayısı 30.000'den fazlaydı. Bunun hemen hemen yarısı Kafkasya'da bulunuyordu (Voskovoynikov, 1997: 21).

Kafkas Cephesi'nde 1. Eyskiy, Kafkas, Kuban, Poltavski, Umanskiy, 2. Hoperskiy süvari alayları, 7. Plastun taburu ve iki süvari-topçu taburu aktif hale getirildi. 52 bin kişilik kolordunun başında süvari generali M. T. Loris-Melikov bulunuyordu. Kolordu içinde, %70'i Kuban ve Terek birliklerinden oluşan 14.000 kadar süvari görev aldı (Erohin, 2013: 68). Güney Kafkasya'daki süvari sayısı yeterli görüldüğünden ihtiyat halindeki 60 bölük Kazak birliğinin cepheye gönderilmesi durduruldu (Materialı dlya Opisanıya, 1904: 41).

3. Kafkas Cephesi'nde Rus Süvarilerinin Üstlendiği Roller

3.1. Keşif ile Örtme Roller ve Osmanlı İstihbaratına Etkileri

Kafkas Cephesi savaş planlamaları bu bilgiler ışığında ele alınacak olursa her iki taraf için de düşman hareketleri hakkında bilgi edinimi ve kesintisiz bilgi akışının ne derece önem arz ettiği göze çarpar. Özellikle Ahmet Muhtar Paşa'nın benimsediği savunma anlayışında keşif ve istihbarat önemli yer tutmaktadır. Oluşturulan seyyar ordunun planlandığı gibi hareket edebilmesi için sahip olduğu hayvanlar ve lojistik imkânlar kadar sağlıklı bilgi akışı da gerekmektedir. Böylesine bir görevin icrası ancak yetkin bir süvari gücüyle mümkündür. Dolayısıyla savaş planlarının başarısında tarafların sahip olduğu süvari gücü kadar bu süvarilerin bahsi geçen görevlendirmelere yatkınlıkları da temel etkenlerdendir.

Rus süvarileri arasında keşif ve örtme görevleri büyük oranda Kazak süvarilerince gerçekleştirilmekteydi. Rus nizami süvarileri arasında bu tür görevlendirmeler uzun süre önemsiz görüldüğünden bu yönüyle zayıf kalmışlardı. Hatta bu görevleri üstlenen Kazak süvarileri de benzer biçimde önemsizleştirilebiliyor ve taraflar arasında çekişmeler meydana gelebiliyordu (Curtiss, 1965: 141). Bununla birlikte Kazak süvarileri Kafkas ordusunun süvari gücünün büyük kısmını oluşturuyorlardı. Dolayısıyla Rus ordusu Kazak süvarilerinin becerilerine muhtaçtı.

Kazaklar, sahip oldukları hayat tarzının avantajıyla at üzerinde yaşamaya ve ordunun ilerisinde uzun süreler yürüyüşe alışkınlardı. Bindikleri Katana atları da Doğu Anadolu'nun zorlu coğrafyasında avantaj sağlayacak özelliklere sahipti (Mirliva Seyid ve Kaymakam Behçet, 1892: 117-118). Görev tanımları gereği hafif süvari olarak nitelendirilen Kazak süvarileri, uzaktan bakıldığında hem teçhizat hem de atlarının görünümü ile ağır süvariye andırmaktaydılar. Manevra

kabiliyetlerini hafifliğe değil, dayanıklılığa borçluydular. Tüm bu özellikleri onları Rus ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak konusunda biçilmiş kaftan haline getiriyordu.

Savaşta süvari sınıfının bir mensubu olan Keçecizade İzzet Fuat'ın Kazak süvarilerinin keşif ve örtme harekâtlarındaki becerisi üzerine değerlendirmeleri aydınlatıcıdır:

“Doğu Ordusu sandığımız kuvvet aynı ileri karakollardan, aynı tampon müfrezelerden başka bir şey değildi. Büyük kısımlar her zamanki gibi görünmüyordu. Düşman süvarisi bu büyük kısımları o kadar güzel örtüyor, bizimkiler de aynı derece hiçbir şey görmüyordu ki düşman büyük kısımlarının nerede olduklarını asla bilmiyorduk.

Dünyada hiçbir süvari, örtme hizmetlerini Kazaklar kadar iyi yapamaz ve hiçbir kimse iyi eğitim görmüş bir süvari olmadan gerektiği gibi savaşamaz (Keçecizade İzzet Fuat, 1997: 80-81).

Doğrusu bu Kazaklar gibi ileri karakol görevini hakkıyla yapan o zamana kadar başka süvari görmemişim: öyle çabuk görünür ve kaybolurlar ki insan tarla faresi sanır” (Keçecizade İzzet Fuat, 1997: 130).

Alıntılanan görüşler paralelinde döneme ait benzer yorumlara ulaşmak mümkündür. Örneğin savaştan çok kısa süre önce kaleme alınmış, 13 Mart 1877 tarihli bir Osmanlı layihasında Kazak süvarileri üzerine oldukça ayrıntılı değerlendirmeler mevcuttur. Bu layihada Avrupa ordularının Rus ordusuna nazaran çok daha eğitilmiş ve disiplinli olmasına rağmen, karşı karşıya geldikleri savaşların çoğunlukla Rus zaferi ile sonuçlandığı ve bunda da Kazak süvarilerinin büyük rol oynadığı belirtilmektedir. Layihada Kazak süvarisinin başarısı çok sayıda hafif süvari görevini etkili bir biçimde üstlenebilmelerine ve ordunun ihtiyaç duyduğu birçok cephe gerisindeki görevlendirmeleri de layıkıyla yerine getirebilmelerine bağlanmıştır. Ayrıca Kazak tehlikesine karşı Çerkes muhacirlerinden aktif biçimde yararlanmak gerektiği de bu raporda ısrarla savunulmaktadır. Layihada Kafkasya'da Rus ilerleyişi sırasında gerçekleşen muharebelerden örnekler verilerek, Çerkes süvarisinin Kazak süvarisine göre çok daha mahir bir savaşçı olduğu üzerinde durulmaktadır (ATASE, 32/0/23). Dolayısıyla bu rapordaki bilgiler ışığında, Osmanlı Devleti'nin Kazak süvarilerinin savaşın gidişatında oynayacağı rolün farkında olduğu ve süvari güçleri arasındaki asimetrinin önüne geçebilmek için kendi insan kaynağını devreye sokarak Çerkes süvarilerine umut bağladığı anlaşılmaktadır. Çerkes süvarilerinin Osmanlı ordusuna entegrasyonu ise sancılı olmuştur. Bu süreçte tarafların işbirliği noktasında motivasyon bakımından farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır (Beşikçi, 2015: 87).

Görüleceği üzere Ahmet Muhtar Paşa oldukça etkili bir süvari gücüne karşı önlem almalıydı. Ön gördüğü hareketli savunma anlayışının uygulanabilmesi keşiflere ve keşif hareketlerinin sağlıklı yürütülmesi de yeterli sayıda süvari birliğine sahip olunmasına bağlıydı. Ancak Anadolu Ordusu için süvari ihtiyacının konvansiyonel askere alma yöntemleri ile karşılanabilmesi, savaş boyunca mümkün olmayacaktı. Bu sebeple zaptiye birliklerinin süvari olanlarının cepheye gönderilmesi kararlaştırıldı (ATASE, 4/0/153). Ayrıca yerel aktörlerden çok sayıda süvari birliği için sözler alındı. Hatta Rus ordusuna mensup Müslüman süvari alaylarının Osmanlı ordusuna katılmaları için girişimlerde bulunuldu (ATASE, 130/0/1011). Ancak bu girişimlerin de cephedeki süvari ihtiyacını karşılamaktan uzak olduğu Ahmet Muhtar Paşa'nın İstanbul ile gerçekleştirdiği yazışmalarda açıkça görülmektedir. Süvari askeri toplanmasının yanında bu askerlerin ihtiyaç duyduğu atların tedarik edilmesi ve bakımları konusunda da büyük sıkıntılar yaşanmaktaydı (Mehmet Arif, 1974: 442-43).

Mevcut şartlar altında Ahmet Muhtar Paşa düşman hareketlerinden haberdar olmakta güçlük çekiyor, keşif hareketlerinin istenilen tarzda yürütülememesini elindeki süvarinin azlığı kadar

niteliksizliğine de bağlıyordu. Osmanlı süvarileri küçük çaplı gözlemleri de gerektiği gibi gerçekleştiriyordu. Görevlendirilen subay ve süvariler ya uzun süre karargâhı haberdar edemiyor ya da döndüklerinde asıl arzu edilen düşman sayısı, istikameti ve birliklerin yapısı gibi bilgileri edinmekten aciz kalıyorlardı. (Ahmet Muhtar, 1328: 125-126).

Keşif harekâtlarının başarısızlığı Ahmet Muhtar Paşa'yı alternatif yollara başvurmaya itecektir. Paşa birçok noktayı kendi gözleriyle incelemek ihtiyacı hissettiğinden cephe boyunca oldukça hareketli olmaya özen gösterecektir. Ayrıca en azından kendi bölgesindeki gözlemlerini gerçekleştirebilmek üzere Avrupa'dan getirttiği bir dürbünü kullandığından bahseder. (Ahmet Muhtar, 1328: 217). Bunun yanında casusluk müessesesi de işletilecektir. Casusluk girişimlerinin başarılı bir örneğini 10 Mayıs 1877 tarihli bir raporda görmek mümkündür. Rapora göre satıcı kılığında girmiş bir süvari zabiti ile bir köylü, Rus topraklarına sızarak, düşman birliklerinin yoğunlaştığı bölgelerin yanı sıra cephane yığınakları hakkında da ayrıntılı bilgi elde etmeyi başarmışlardı (ATASE, 39/0/31).

Başka bir örnekte Rus ordusundan önemli bilgiler sızdırabileceğini söyleyen bir Ermeni'den faydalanılmaya çalışılacaktı. Paşa, bu kişiye güven duymuyordu. Ancak bu kişinin sızdırabileceği bilgilerin Ruslarca hâlihazırda kolayca elde edildiğini bildiğinden bu yola rıza göstermişti (Ahmet Muhtar, 1328: 246). Paşanın bu düşüncesi taraflar arasında bilgi edinme noktasındaki uçurumu özetler niteliktedir. Nitekim bu tarz girişimler de sürekli değişen savaş sahasında yeterli olmayacaktır. Bilgi akışındaki tüm bu yetersizlikler, Osmanlı ordusunun temel problemlerinden olan atıl ve pasif savunma anlayışının önünü açan etkenlerden biri olsa gerektir. Süvari birliklerinin etkinlikleri arasındaki bu fark, Rus tarafına ciddi bir inisiyatif üstünlüğü kazandırmıştır denebilir. Tüm bunların yanında emir komuta zincirindeki uygunsuzluklar da koordineli bir cephe idaresini zorlaştırmış ve fırsatların değerlendirilmesinin önüne geçmiştir (Uyar, 2021: 23-24).

3.2. Taktik Seviyede Keşif Harekâtlarının İcrası

Taraflarca gerçekleştirilen keşif harekâtlarının karakteristik özelliklerini yine bu harekâtlarla hedeflenen amaç belirlemekteydi. İhtiyaç duyulan keşfin büyüklüğüne göre görevlendirilen birliklerin sayısı ve yapısı değişiklik göstermekteydi. Birliklerin yapısı da gerçekleşen keşif muharebeleri üzerinde doğrudan etkiliydi. Arşiv kaynaklarında raporlanan keşif hareketlerinin bir ortalaması çıkarıldığında bu hareketlerin genelde birkaç yüz süvari arasında birkaç saate yayılan tüfek ateşi ile başlayıp sona erdiği gözlemlenmektedir (ATASE, 9/0/134).

Süvariler karabina tarzı kısa menzilli tüfekler kullandıklarından, taraflar belli bir noktaya kadar birbirlerine yaklaşıp ateş ettikten sonra mesafeyi korumaya çalışıyorlardı. Karşılıklı ateş esnasında bir taraf üstünlük sağlamayı başaracak olursa çekilen tarafın takibi gerçekleştirilir ve bu noktada taraflar kılıç kılıca yakın muharebeye girerlerdi. Takip, havanın kararması veya düşmanın avantajlı bir pozisyona ulaşması gibi olumsuz şartlar oluşmadıkça sürdürülürdü. Tek tek örnekler incelendiğinde tarafların kayıpları oldukça sınırlı kalıyorsa da, keşif hareketlerinin cephe boyunca oldukça yoğun bir tarzda süreklilik arz ettiği de unutulmamalıdır. Bu da çok sayıda hayvan ve süvari askeri kaybı anlamına gelmektedir.

Keşif hareketleri sırasında Rus süvarileri genelde ilerledikleri hat boyunca köylerde veya sağda solda dağınık biçimde konuşlandırılmış Osmanlı nizamiye ve muavene süvarilerince karşılanıyordu. Daha ciddi tehdit algılanacak olur ise bu kollara karşı merkezden süvarinin yanında topçu ve piyade birlikleri de sevk edilmekteydi.

At üzerinde gerçekleştirilen çarpışmalarda Osmanlı süvarilerinin rakipleri ile başa baş mücadele edebildiklerini söylemek mümkündür. Bu durum keşif muharebelerinin gerçekleştirilme tarzından

ileri gelmektedir. Söz konusu çarpışmalar tüm ordu sınıflarının katıldığı büyük muharebelerden keskin bir çizgiyle ayrışır. Ateş gücünün etkisi nispeten daha azdır. Tarafların sayıları da sınırlı olduğundan at binme, nişancılık ve at üzerinde kılıç muharebesi gibi süvarinin bireysel becerisine dayanan bir savaş tarzı ön plana çıkmaktadır. Bu tarz çatışmalarda üstünlüğün Osmanlı süvarilerine geçmesi veya bir noktanın savunulması gerektiği durumlarda Rus süvarisinin atlarından inerek piyade tarzında muharebeye başladığı da görülmektedir (ATASE, 131/0/226).

Keşfedilecek bölgede düşman gücünün varlığı biliniyor ve bu birliklerin ardına sarkma amaçlanıyorsa topçu ve piyade birliklerince de desteklenen büyük çaplı keşif taarruzları gerçekleştirilmekteydi. Bu tarz çarpışmalarda iki tarafın da belli başlı taktiklere sadık kaldığı söylenebilir. Bu taktikler genelde ateş gücünü kendi lehine kullanmak üzerine kurgulanmaktaydı. Temel amaç düşman süvarisini kendi piyade ve topçu birliklerinin ateş menziline sokmaktan ibaretti. Bunun için süvari birlikleri sahte geri çekilme hareketleri icra ediyor, düşman süvarisi takibi sürdürürse pusu halindeki piyade veya topçu birliklerinin ateşine maruz kalarak zayıf vermesi sağlanmış oluyordu (Epauchin, 1900: 73). Kendi karargâhlarına doğru çekilen süvarilerin takviyelerle sayısal üstünlüğü elde ederek karşı hücumla geçmesi de yaygın bir taktikti (ATASE, 100/0/13). Böylelikle elde edilecek sonuca göre bölgenin mümkün olduğunca derinine sirayet edilerek yoklanması ve keşfedilmesi amaçlanmaktaydı. Bu mümkün değilse bahsi geçen taktiklerle örtme vazifesini üstlenen birliklerin yıpratılmasına çalışılırdı.

3.3. Telgraf Hatlarının Sabote Edilmesi

19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen teknoloji ve kıta ordularıyla birlikte savaşların çehresindeki değişim muharebelerle kısıtlı kalmadı. Cephedeki birliklerin savaş boyu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi cephe gerisindeki lojistik alt yapının önemini arttırdı. Teçhizatın ve cephanenin orduya iletilmesi kadar bilginin hızlı iletimi de gerekliydi. Ordular çok geniş coğrafyalara yayılıyor, bunların tek bir merkezden yürütülmesi ancak hızlı iletişim araçları ile mümkün olabiliyordu. Tüm bunlar cephe gerisinde ordularca örtülmesi ve korunması gereken birçok stratejik hedefin ortaya çıkması demekti. Dolayısıyla manevra kabiliyeti yüksek süvari birlikleri için telgraf hatları, demiryolları gibi cephe gerisindeki birçok nokta doğal hedef haline geldi.

Kafkas Cephesi'nde Osmanlı Devleti'nin aktif bir demiryolu bulunmuyordu. Erzurum'un İstanbul ile bağlantısı Trabzon üzerinden deniz yoluna bağlıydı. Trabzon ile Erzurum arasındaki nakliyat ise şose yol ile sağlanıyordu. Ancak iletişim için telgraf hatları kullanımı mevcuttu. Telgraf hatlarında bir sorun olması durumunda kullanılmak üzere dört saatlik aralıklarla yerleştirilmiş süvari postaları sistemi planlanmışsa da hayata geçirilmesi mümkün olmadı (Ahmet Muhtar, 1328: 24). Böylelikle telgraf hatlarının önemi bir kat daha artıyordu. Dolayısıyla bu hatların her fırsatta sabote edilmesi Rus süvari birliklerinin muharebe dışı temel faaliyetlerinden biriydi.

Telgraf hatlarının inşası savaş boyunca süreklilik arz etmekteydi. Ordunun hareketleri ve ihtiyacına göre bazen mevcut hatlar bozularak cephenin farklı noktalarına uzatılmaktaydı. Dolayısıyla telgraf hatları hem değişkenlik gösteriyor hem de oldukça geniş coğrafyalara yayılabiliyordu. Arşiv kaynakları incelendiğinde telgraf hatlarının sadece Rus birliklerinden değil, yerel unsurların meydana getirdiği çetelerden de savunulmakta olduğunu görmek mümkündür (ATASE, 57/0/172). Dolayısıyla bu hatların güvenliği hâlihazırda kaynak sıkıntısı yaşayan Osmanlı Ordusu için büyük bir kaynak sarfını zorunlu kılmaktaydı.

Bu dönemde bir telgraf hattının tamiri kritik dönemlerde oldukça uzun bir zaman kaybına neden olabilmekteydi. Kilometrelerce uzanan telgraf hatlarının tamiri için öncelikle nereden bozulmuş olduğunun tespiti gerekliydi. Bu noktanın keşfi için süvariler ve memurlar görevlendirilirdi. Daha

sonra bölge güvenliği sağlanarak gerekli malzemelerle hattın tamiri gerçekleştiriliyordu. Tüm bu süreçte hattın uzandığı bölge ile iletişim oldukça gecikmeli yürütülebilmekteydi.

Rus süvarilerinin cephe gerisinin sabote edilmesi noktasında çok aktif olduğunu söylemek mümkün değildir. Amerikan İç Savaşı sırasında süvari birliklerinin bağımsız biçimde hareket ederek ordunun oldukça ilerisinde gerçekleştirdikleri sabotaj akınlarını burada göremeyiz. Çünkü Rus süvarisi ordunun bir adım ilerisinde hareket edecek biçimde sevk edilmekteydi. Cephenin çok ilerisinde ve bağımsız operasyonlarda kullanılması alışıldık bir durum değildi. Ancak Rus ordusunun ileri harekâtlarının ön hazırlıkları sırasında hedeflenen nokta ile Osmanlı ordusunun iletişim ve ulaşım yollarının kesilmesi stratejisi oldukça düzenli biçimde uygulandı. Savaşın ilk günlerinde Ardahan'ın Osmanlı merkezi ile iletişiminin kesilmesi ve merkezin ancak Ardahan düştükten sonra bölgede yaşananlardan haberdar olması bu duruma iyi bir örnektir (Ahmet Muhtar, 1328: 130). Yine bu süreçte Rus ordusunun Kars'ı uzaktan kuşatma girişiminde de Kars ile olan telgraf iletişimi benzer biçimde kesilecekti (ATASE, 131/0/8). Telgraf tellerinin sürekli hedef alınmasının bir sonucu olarak, bazı günlerde Ahmet Muhtar Paşa'nın nerede bulunduğunu öğrenebilmek noktasında dahi sıkıntılar yaşanacaktı (ATASE, 131-0-264).

Kafkas Cephesi'nde cephe gerisindeki stratejik noktaları hedef alan operasyonlarda Osmanlı süvarilerinin daha çarpıcı örnekler verdiği söylenebilir. Osmanlı ordusu bu noktada özellikle Mihrali Bey gibi süvari birliklerinin komutasında başarılı kimselerin hizmetlerinden faydalanacaktı. Kendisi başarıları ile cephede bulunan Mehmet Arif Bey'in güvenini kazanmış bir komutandı (Mehmet Arif, 1974: 440). Bir Karapapak Türkü olan Mihrali Bey, komutasındaki Karapapak süvarileri ile Rus cephesinin derinliklerine birçok kez sızmayı başardı. Mihrali Bey'in akınlarındaki başarı o denli büyüktür ki Avrupa'da kaleme alınan savaş tarihlerinde de kendine yer bulmuştur (Rustow, 1878: 411). Mihrali Bey'in yürüttüğü başarılı operasyonlar, bu dönemde süvarinin savaş alanındaki potansiyeli hakkında da bizlere fikir vermektedir.

Ahmet Muhtar Paşa 8 Eylül 1877 tarihli raporunda Mihrali Bey'in akınlarından birini ayrıntılı biçimde aktarmaktadır. Raporda bahsi geçen harekâtın temel amacı Gümrü ile Tiflis arasındaki telgraf hattının kırılmasıydı. 200 kadar Karapapak atlısı ile harekete geçen Mihrali Bey telgraf hattını başarıyla tahrip ettiği gibi, bölgede otlatılan 150 kadar Rus ordusuna ait topçu hayvanını da ele geçirdi. Kazak süvarileri iki kez Mihrali Bey'in çekilme güzergâhını kesme girişiminde bulduysa da tüm girişimler başarısızlıkla sonuçlandı. Böylelikle Mihrali Bey elde ettiği ganimetlerle Kars'a ulaştı. Mihrali Bey Rus telgraf hattını sabote etmekle kalmamış, hattın elde ettiği telgraf tellerini yanına alarak dağlara gizlemişti (ATASE, 131/0/50). Bunun sebebi tarafların düşman telgraf hatlarını bozduktan sonra ellerine geçen malzemeleri kendi hatlarının tamirinde veya inşasında kullanmasından ileri geliyordu. Osmanlı tarafında bu malzemelerin hatların tamirinde kullanıldığı örneklerle rastlamak mümkündür. Akınlarla elde edilen malzemeler kadar, Rus birliklerince tahrip edilen telgraf telleri ile aletlerden geriye kalan direk, porselen ve telgraf makinelerinin de tekrar kullanılmak üzere değerlendirildiği görülmektedir (ATASE, 48-0-96).

3.4. Yağma Faaliyetleri

Her iki taraf orduları için de ihtiyaçların karşılanabilmesinde bölge kaynaklarından mümkün derece faydalanabilmek bir zorunluluktur. Bu durum özellikle Osmanlı ordusu için geçerliydi. Merkezden yeterli destek sağlanamıyordu. Ordunun ihtiyaçları önemli oranda bölgedeki köylerden sağlanmaktaydı. Elde edilen kaynakların naklinde de halktan alınan hayvan ve arabaların rolü büyüktü. Dolayısıyla savaş alanına yakın bölgelerde tarımsal üretimi ve depolarıyla ön plana çıkan yerleşimlerin güvenliğinin sağlanması ve buralardan elde edilen ihtiyaç maddelerinin ordu

merkezine güvenli biçimde ulaştırılması gerekmektedir. Bu noktada da çok sayıda süvari birliğine ihtiyaç duyulmaktaydı.

Dördüncü Ordu'nun lojistik açıdan yaşadığı sıkıntılar Osmanlı savaş gücü üzerinde yıkıcı bir etkiye sahipti. İlaşesizlik, özellikle Osmanlı süvari birliklerinin yapısı gereği süvari gücünü doğrudan etkilemekteydi. Eldeki süvarilerin önemli bölümü muavene atlısı olduğundan, bunlar erzak kıtlığı yaşanan dönemlerde kitleler halinde firar ediyorlardı. Ahmet Muhtar Paşa firar edenlere söz geçirilemediğinden ve bunların içinde bulunduğu durumun vahametinden bahseder. Ayrıca bu atlılara verilmesi gereken erzakın yeterli miktarda sağlanamadığına da değinir(Ahmet Muhtar, 1328: 204). Özellikle ilerleyen dönemde kış aylarının etkisiyle sorun daha da kritik hale gelecek, bölgede nakliyatın zorlaşması ve süvari hayvanlarının otlatılamaması gibi sebeplerle Osmanlı muavene süvarilerinden umut edilen faydayı sağlamak imkânsız hale gelecektir.

Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere bölgede yürüttüğü faaliyetler oldukça basit ve sabotaja açıktı. Bölgede mevcut kaynakların orduya ulaştırılması için yerel tüccarlar ve halkla iletişime geçilmekteydi. Kontratçı da denilen tüccarlardan gerekli malzemeler nakit karşılığı alınmaktaydı. Bölge halkının ürettiği veya depoladığı zahirenin alınması içinse bu yerleşim yerlerine süvari subayları gönderilirdi (ATASE, 58/0/67). Toplanan zahireler kafileler halinde gerekli noktalara ulaştırılmaktaydı. Bahsi geçen sebeplerle bu sürecin sekteye uğraması Osmanlı savaş gücünü büyük oranda baltalayacağından, Osmanlı ordusunun kaynak deposu olan yerleşim yerleri ve nakliyat kafileleri Rus süvari birliklerinin hedefleri arasındaydı. Rus ordusu bu noktada Kazak süvarileri kadar gayri nizami birliklerden de faydalanmaktaydı. Ahmet Muhtar Paşa, bu birliklerin Oltu ile Ardanuç taraflarında başarılı yağma hareketlerinde bulduklarını ve izlerini hızla kaybettirdiklerini nakletmektedir (Ahmet Muhtar, 1328: 141). Bahsi geçen yağma hareketlerinin gece saatlerinde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Ardahan'ın düşman eline geçmesinden sonra o bölgeden büyük bir Rus ilerleyişinin mümkün olmayacağı düşüncesi mevcut olduğundan, bölgedeki Osmanlı askerinin sayıca sınırlı tutulması bahsi geçen hareketlerin önünü açmıştır. Buradaki zafiyetin Rus tarafınca fırsata çevrildiği görülmektedir. Sürekli yağma hareketleri sonucunda halk ve memurların korku içinde bulunmaları sonucu bölgenin güvenliği için önlemler alınması zorunlu hale gelmiş ve bölgeye asker sevk edilmiştir. Eleşkirt bölgesinde de bölge aşiretleri ve çeşitli yerleşkeler bu tarz yağmalamalardan büyük zarar görmüş, burada yaşananlar sonucunda Osmanlı Devleti Avrupa Devletleri'nin dikkatini çekmek üzere girişimlerde bulunmuştur (ATASE, 131/0/221). Tüm bu yağma hareketleri halkın bölgeyi terk etmesi ve haliyle sahadan elde edilecek kaynakların daha da kısıtlanması demektir.

Yerleşim yerlerinin yağmalanmasının yanında buralardan yola koyulan Osmanlı nakliye kafileleri de Rus süvarilerinin baskınlarına hedef oluyordu. Kafilelerin savunulmasında özellikle muavene süvarisinin görev aldığı söylemek mümkündür. Bunda nizamiye süvarilerinin az sayıda bulunmasının yanı sıra, muavene atlılarının dağınık biçimde bulunmalarının da etkisi olduğu söylenebilir. Bu dağınıklık ihtiyaç duyulan bölgede Rus birliklerinin önünde set oluşturmalarına olanak sağlamaktaydı. Erzurum'dan yola çıkan bir odun kafilesinin savunması yine bu tarzda bölgede bulunan Karapapak süvarilerince gerçekleştirilecekti (ATASE, 39/0/163).

Kars gibi önemli noktalara ulaştırılmaya çalışılan erzak ve asker kafileleri için bu tarz baskın girişimleri daha sık cereyan etmekteydi. 9 Mayıs 1877 tarihli bir belgede bu tarzda bir baskın girişiminin ayrıntılarına rastlamak mümkündür. Buna göre Erzurum'dan Kars'a doğru yola çıkarılan bir kfile bin iki yüz Kazak süvarisi ve iki tabur Rus piyadesince hedef alınmaktaydı. Kfile güzergâhının Rus birlikleri tarafından kesileceği fark edildiğinden bölgede dağınık halde bulunan

Karapapak, Lezgi ve Çerkes gibi birçok farklı gruptan muavene süvarisi, yanlarına nizamiye süvari ve piyade birlikleri de katılarak Rus birliklerine karşı harekete geçirildi. Keşif muharebelerine benzer tarzda gerçekleşen çarpışmada Rus birliklerinin geri çekilmek zorunda kaldığı görülmektedir (ATASE, 42/0/174). Rus erzak kabileleri de birçok kez Osmanlı süvarilerince baskına uğratılacaktır. Bu baskınlar incelendiğinde kabilelerin her zaman asıl hedef olmadığı, keşif hareketleri sırasında şans eseri karşılaşmalarla da çarpışmaların patlak verebildiği görülmektedir (ATASE, 133/0/9).

4. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Süvari Muharebeleri

4.1. Benliahmet Süvari Muharebesi (18 (30) Mayıs 1877)

Mirliva Musa Paşa komutasında görevlendirilen Çerkes ve nizamiye süvarilerinin uğradıkları Benliahmet baskını, Rusların keşif hareketleri neticesinde gerçekleşen süvari muharebelerine iyi bir örnektir. Mayıs başlarında Muhtar Paşa, Rus birliklerinin Soğanlı tarafına yönelmelerini önlemek ve Kars ile de bağlantı kurulması amacıyla Musa Paşa'nın süvari müfrezesini Kars'a doğru gönderdi. Loris-Melikov birlikleriyle Zaim'den çıkarken, Musa Paşa Kekeç'e geçerek atlı bölüklerini Rusların hareketlerini takip etmek amacıyla görevlendirdi. 15 Mayıs'ta Ahmet Muhtar Paşa, Musa Paşa'ya müfrezesini birkaç bölük ve topçularla güçlendirerek Kars'a yaklaşmasını ve burada Ruslarla olası bir yakınlaşmada, diğer Osmanlı birlikleriyle birleşerek güçlü bir direniş göstermelerini istedi (Boy pri Begli-Ahmete, 1896: 121). Osmanlı tarafında Rus birliklerinin ya Soğanlı'ya ilerleyecek olan kolordunun öncüleri olduğu ya da Eleşkirt'te icra edilecek manevrayı örtmek amacıyla buraları işgal etmekle görevli oldukları düşüncesi mevcuttu (ATASE, 130/0/708).

General Çavçavadze, Musa Paşa'nın Kekeç'teki birliklerini baskına uğratmak niyetiyle keşif amaçlı yüzbaşı Arutinov komutasında Dağıstanlıların iki bölümünü gönderdi. Arutinov'un yerel halktan edindiği bilgilere göre Kekeç'te duran süvari kampında 1000 at, 7000 kadar da Çerkes vardı. Arutinov keşif yaparken Çavçavadze o gece Hacıhalil köyünden döndü. Karargaha bu istihbarat bilgilerini ileterek baskın için izin gelmesini bekledi. Ancak Musa Paşa, Ahmet Muhtar Paşa'nın emrine uyararak Kekeç'te süvarilerin çok az bir kısmını bırakarak kalan süvarilerle Benliahmet'e geçti. Buraya, kendisine destek vermek üzere, Erzurum'dan 3 bölük ve 3 top geleceği bilgisini aldı. Musa Paşa'nın birlikleri Yukarı Kotanlı ile Benliahmet arasında Kars Çayı'nın sol kıyısındaki askeri kampa yerleşti. Bu birlikler içerisinde 15 süvari bölümü ve 2 dağ topu vardı (Boy pri Begli-Ahmete, 1896: 121-122).

Benliahmet'e gelen Osmanlı süvari birlikleri hakkında istihbari bilgi elde eden Rus komutanlar, Loris-Melikov'u bilgilendirdiler. General Çavçavadze, Kars'a doğru geçmeyi planlayan Musa Paşa'nın süvari birliklerinin bir baskın ile etkisiz hale getirilmesini planlıyordu ve bu planını Loris-Melikov'a kabul ettirdi (Boy pri Begli-Ahmete, 1896: 122). Benliahmet baskınına gerçekleştirmek üzere Knez Çavçavadze 17 Mayıs'ta Hacı Halil köyünden 8 süvari bölümü, 30 piyade bölümü ve 16 top ile Benliahmet'e hareket etti. Ardos köyünde bir süre karanlığın iyice çökmesini bekledikten sonra ileri harekât için nihai plan yapıldı. Burada bulunduğu sürede Benliahmet'te bulunan Osmanlı süvarileriyle ilgili gerekli istihbaratı topladıktan sonra çok beklemeden saldırıyı gerçekleştirmek istiyordu. Bu amaçla kendi süvari birliklerini üç kola ayırdı. 14 süvari bölümü, bir piyade bölümü ve 4 toptan oluşan Loris-Melikov komutasındaki sağ kol, Kars Çayı'nın altından Dikme köyüne kadar gidecek, daha sonra Benliahmet'e kuzey tarafından hareket edecekti. 8 süvari bölümü, 1 bölük ve 12 toptan oluşan Knez Çavçavadze'nin kendi kontrolündeki orta kol ise Kars Çayı'nı geçtikten sonra doğrudan Benliahmet'e yönelecek ve köyü doğu tarafından kuşatacaktı. 16 bölükten oluşan Eristov komutasındaki sol kol ise orta kolun güneyinden

ilerleyecek ve Benliahmet'in Soğanlı ile olan iletişimini kesecek, Osmanlı birliklerine güneyden saldıracaktı (Materialı dlya Opisaniya, 1904: 228).

General Kışmısev'in yazdıklarına göre, Rus süvarileri, Musa Paşa'nın birliklerinin çok yakınında toplarıyla beraber konuşlandıklarında, Osmanlı süvarilerinin kampında büyük bir sessizlik hüküm sürmekteydi ve yalnızca atların bağlı olduğu bağcıklardan sesler geliyordu. Bu sessizlik ve uyku halinin Rus tarafına yarayacağını vurgulayan Kışmısev'in olumsuzluk olarak gördüğü husus ise, Osmanlı süvari kampının konuşlandığı bölgenin süvari muharebesi için çok uygun bir yer olmadığıydı. Bu bölgeye Ardos'tan üç yol gelmekteydi. Biri doğrudan Kars Çayı boyunca Kotanlı'ya, ikincisi doğrudan Benliahmet'e ve üçüncüsü ise Susuz'a çıkmaktaydı. İkinci ve üçüncü yollar çok yüksek olmayan tepelerden geçiyordu (Boy pri Begli-Ahmete, 1896: 123).

Baskının başarı ile gerçekleştirilmesinde karanlıktan faydalanılması Rus tarafı için büyük önem taşıyordu. Bu sebeple birliklerin gün ağarmadan baskını gerçekleştirmeleri planlanmıştı. Rus süvarileri tam olarak gece saat ikide üç kol halinde Kars çayını geçtiler. Birliklerin çok yakın mesafeden bile birbirlerini görmeleri zifiri karanlıktan dolayı oldukça zordu. Kestirme yolun kullanılması nedeniyle, Osmanlı birliklerinin bulunduğu kampa planlanandan önce vardılar. Bu durumda çatışma beklenenden erken zamanda gerçekleşti. İlk olarak tek tük atışlarla bir saldırı başlatıldı. Daha sonra bütün hatta doğru bir ateş açılmaya başlandı. Albay Knez Eristov başlattığı bu girişimin bir hata olduğunu fark ederek bu yarma girişiminden vazgeçti. Bu arada onun birliklerinin karşısında yoğun bir şekilde toplanmış olarak arabalardan inen Osmanlı birlikleri ateş açmaya başladılar (Materialı dlya Opisaniya, 1904: 230).

Osmanlı tarafının baskını sezdiğini gören Çavçavadze çatışma için ilk olarak 1. Volga Kazak alayını gönderdi. Nijegorod alayı ise toplarıyla birlikte takip edeceklerdi. Benliahmet'in etrafında topçular konuşlanmaya başladı. Bu durumda bütün alay Osmanlı kampına doğru saldırıya başladı. Ancak kısa bir süre sonra süvari komutanı birinci tümene sol taraftan girmesini ve çatışma hattına ilerlemesini emretti. Süvariler dörtnala köye yakın bir yüksekliğe ilerlediler. Yaklaşık iki kilometre kadar koşudan sonra Osmanlı birliklerinden kimseyi fark etmeyerek durmak durumunda kaldılar. Muhtemelen bu yöndeki Çerkes süvarileri sol kolu geride bırakarak köydeki ana birliklere doğru geri çekilmeyi başardılar. Bununla birlikte alayın ikinci tümünü Musa Kunduhov'un birlikleri tarafından tutulan tepeye doğru yaklaştılar. Tüfek sesi artık cephenin her yerinde duyulur olmuştu. Aynı zamanda top atışları da başladı. Osmanlı tarafından gelen toplar Nijegorod alayının üstünden geçti. Bir süre devam eden top atışları yerini sessizliğe bıraktıysa da çok zaman geçmeden Çavçavadze birlikleri ile Çerkeslerin çatışması başladı. Çerkesler saldırı karşısında tutunamadılar ve atlarını geriye doğru sürerek çekildiler. Bu geri çekilmeye de Çerkeslerin bir kısmı Rus süvarilerine yakalandılar ve ciddi kayıplar verdiler (Opisaniya Boevoy, 1885: 29-30).

İlerleyen Rus süvarilerinin başında hareket eden 2. Volga atlı alayının 3 bölüğüne savunma görevi verildi. 4. bölüğe ise Kars Çayı'na doğru yönelerek Benliahmet'ten güneye doğru giden yolu ele geçirmelerini emretti. Golitsin komutasındaki bölük, kolun sol yanından ilerleyerek Kars Çayı'na doğru yaklaştı. Osmanlı birlikleri Kazaklara güçlü bir karşılık verdiler (Materialı dlya Opisaniya, 1904: 230-231). Eristov'un birliklerine doğru da büyük bir ilerleme kaydedildi. Osmanlı süvarilerinin bu ciddi direnişi ileri harekate dönüşünce Eristov kendi süvarilerine savunmaya geçme emri verdi. Knez Golitsin'in birliklerinin harekâtı ise Çerkeslerin sağ kolunu geri çekilmeye zorladı (Boy pri Begli-Ahmete, 1896: 124).

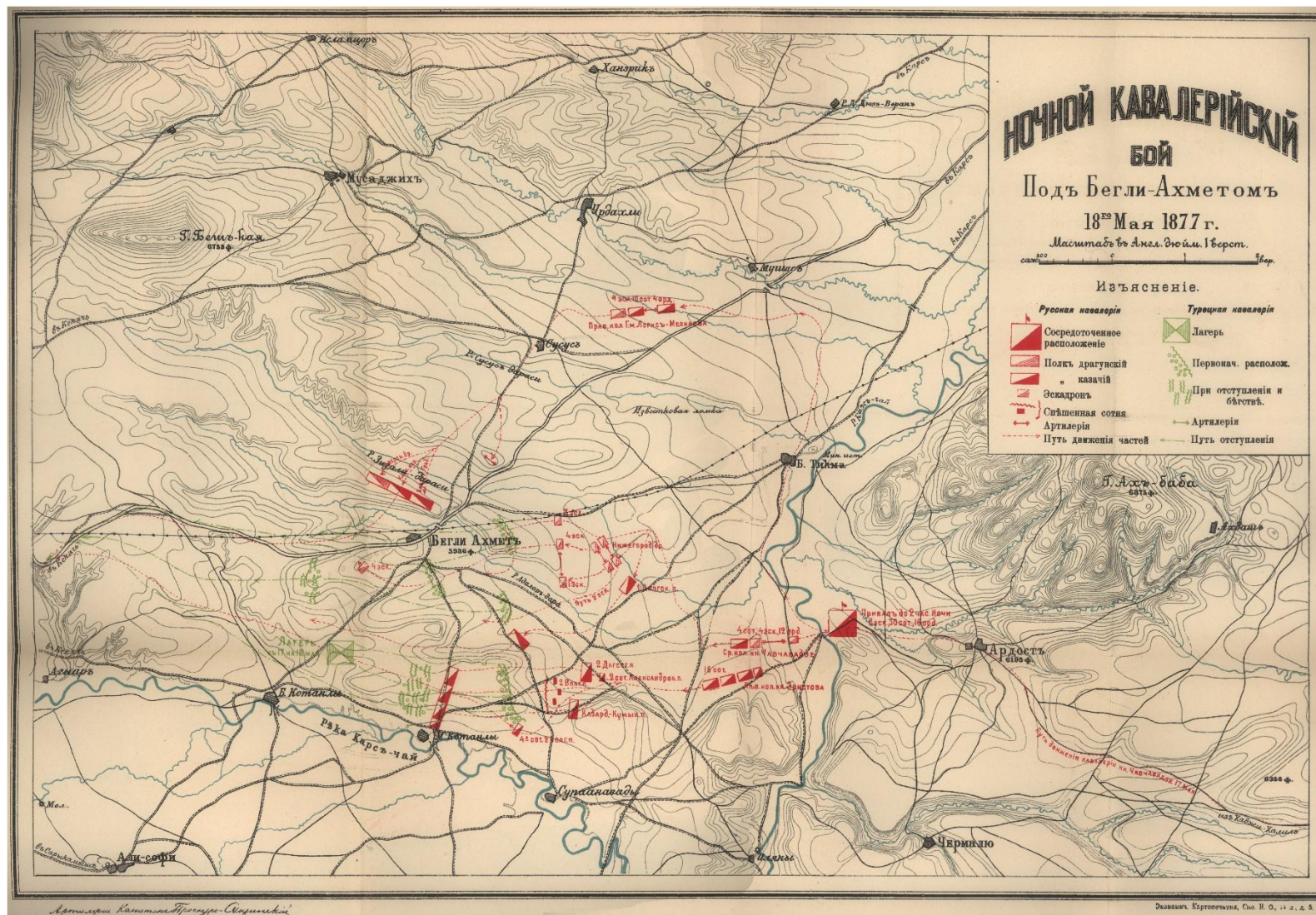
Benliahmet süvari muharebesine katılan Albay Kelner, gece baskınına şu sözlerle aktarmaktadır:

“Birinci Volga Kazak alayı ilerideydi ve ben onu fark etmedim. Bizim, Kazakların ardından ikinci süvari hattını oluşturduğumuzdan emindim. Karanlıktaki ilerlemede biz biraz birbirimizden ayrıldık. Kazaklar sola, benim hattım olan ikinci hat ise sağa yöneldi. Böylelikle Türklerin konuşlandıkları yere yaklaşırken, hatların karşılıklı konumu, sonuç olarak benim 2. ve 1. bölüğün bir kısmı Kazaklar tarafından korunmaktaydı. 12 toplu bataryanın 4. ve 3. bölükleri savunmasız kalmışlardı. Tam bir sessizlik ve düzen içindeydi herkes. Ne müfrezenin, ne nalların ne de herhangi bir gürültünün sesi duyuluyordu. Herkes, Türk pozisyonlarına gizli bir şekilde yaklaşarak başarının elde edileceğinin bilincindeydi.” (Kelner, 1889: 178).

Baskın esnasında beraberlerinde piyade erleri de taşıyan Rus süvarileri ateş gücünün desteğini de arkalarına almayı başardılar (ATASE, 97/0/18). Çatışmada her iki tarafça kayıplar verilmişse de Osmanlı süvarisi tamamen bozuldu ve dağınık halde kaçmaya başladı. Bunların önemli bir kısmı Kekeç tarafına kaçmaya başladığında Rus süvariler de arkalarından gitti. Bu takip Kekeç yakınlarındaki Osmanlı kampına kadar devam etti. Rus birlikleri, kampta at ve insan görüntülerini net seçemediklerinden bu kampın süvari mi piyade kampı mı olduğuna karar veremediler ve takibi tamamen durdurdular. Sabah saat 8 gibi Rus süvari müfrezesi General Çavçavadze'nin bir süre kalmaya karar verdiği Benliahmet'te konuşlandı. Buradaki bekleme Çavçavadze'nin kolordu merkezine yaptığı tugay birliğinin piyadelerle ve 2. batarya ile güçlendirilmesi talebinin sonuçlanmasına kadar sürecekti (Materialı dlya Opisaniya, 1904: 234-235).

Ahmet Muhtar Paşa bu baskını raporlarken birliklerinin önünde karakol kalmadığından yakındığı gibi, yerel halk ile kurulacak iletişime de dikkatleri çekmektedir. Özellikle Osmanlı muavene süvarisinin Benliahmet halkına karşı disiplinsiz davranışlarının, bölge halkını Rus askerinden yardım istemeye ittiğinden bahseder. Osmanlı süvarilerinin Benliahmet'e karakolsuz biçimde yerleşmelerinin yanında, yerel halk ile olan ilişkileri ve disiplinsiz davranışları bu başarılı Rus baskınının gerçekleşmesine ön ayak olmuştur denebilir. Osmanlı arşiv belgelerinde Çerkes süvarisinin bölgedeki konuşunun “adetleri olduğu üzere orada burada” şeklinde belirtilmesi de bu birliklere bakışı özetler niteliktedir (ATASE, 131/0/158). Disiplin sorunu muavene süvarisiyle kısıtlı kalmıyordu. Benliahmet'te bulunan nizamiye süvarisinin uygunsuzlukları da görülmüştü. Ahmet Muhtar Paşa bunların piyade yanında disipline edilmelerini gerekli görüyordu (ATASE, 97/0/22).

Muharebenin gece saatlerinde bir baskın biçiminde vuku bulması ve Çerkes süvarilerinin düzensiz biçimde sağa sola dağılarak karargâhı haberdar etmemeleri gibi sebeplerle bölgedeki birliklerin akıbeti Osmanlı ordusunca bir süre öğrenilemedi. Muharebe hakkında doğruluğu teyit edilemeyen çok sayıda söylenti ortaya çıktığından da kamuoyunda büyük bir felaket algısı ortaya çıktı. Bu süreçte ortaya atılan iddialar yabancı basında da büyük yankı buldu. Avrupalı yayın organlarında, muharebe sonucunda Osmanlı tarafının dört ila beş bin kişilik devasa bir süvari gücünü tek gecede kaybettiği, Kafkas Cephesi'nde Osmanlı süvari gücünün bu muharebe ile neredeyse buharlaştığı ve Musa Paşa'nın kayıplara karıştığı gibi bilgilere ulaşmak mümkündür (“Foreign Intelligence”, 1877: s. 4). İlgi çekici bir diğer nokta ise bu abartılı sayı ve yorumların ilk önce Erzurum'daki kaynaklarca yayılmış olmasıdır. Aynı dönemde Rus tarafının ortaya koyduğu raporlarla Osmanlı kaybının 83 kişiden ibaret olduğu gibi daha gerçekçi sayıların haberleştirildiğini görmekteyiz (“The War in the East”, 1877: s. 10).

Resim 1: Benliahmet Gece Süvari Muharebesi (18 Mayıs 1877), (Materialı dlya Opisaniya, 1904).

Rus kaynaklarında Osmanlı tarafının kaybı 300 ölü olarak gösterilmektedir. Bunlardan 83'ünün olay yerinde kaldığını bildirmektedir. Rusların kendi kayıpları şu şekilde verilmektedir: ölü olarak 1 subay, 11 düşük rütbeli asker; yaralı olarak ise 26 düşük rütbeli asker; 49 at ölü ve 31 at yaralı. Esir olarak Rus tarafından, içlerinde 14 yerinden kılıçla yaralanmış bir albay olmak üzere, 30 kişi bulunmaktaydı (Materialı dlya Opisanıya, 1904: 235). Osmanlı belgelerinde ise Musa paşa baskının ardından Çıplaklı'ya çekilmişti. Osmanlı kayıpları 60'ı geçmezken Rus kayıplarının mübalağasız 300'ü aşkın olduğu raporlanmaktaydı (ATASE, 131/0/159). Aynı gün, 18 Mayıs akşamında General Çavçavadze'nin süvari alayı ve Geyman'ın birlikleri Ardos köyünün yakından Kars çayı kıyısında askeri kamplarını kurdular (Materialı dlya Opisanıya, 1904: 235).

4.2. Subatan Süvari Muharebesi (6 (18) Temmuz 1877)

Süvari muharebesine diğer bir örnek Benliahmet'ten yaklaşık bir buçuk ay sonra gerçekleşen Subatan süvari muharebesidir. Bu muharebede Rus tarafından Terek Kazak birliğinin 2. Vladikavkaz Kazak Alayı aktif rol oynamıştır. Bu alay albay C. N. Panin ve S. S. Borisov komutasında idi. 18 Temmuz tarihinde Kafkasya'daki Rus komuta kademesi, Perkit'te bulunan birlikleri Subatan'ın yakınlarındaki Gedikler'de daha önce konuşlanmış olan birliklerle birleştirmeye karar verdi (Pankin, 2018: 55). Perkit'te bulunan General Geyman ve Knez Çavçavadze de birlikleriyle buradan ayrılmışlardı Yahni taraflarına yönelmişlerdi (RGVIA, f. 485, op. 1, d.1258, s.6). Süvari birlikleri Haciveli üzerinden Subatan'a yöneldiler. Subatan'da 2. Vladikavkaz Kazak alayı bırakılmıştı (Pankin, 2018: 55).

Rus birliklerinin buradaki varlığının farkına varan ancak onların planlarından habersiz olan Muhtar Paşa, Subatan tarafında iki tugay piyade (tabur) askeri Subatan tarafına göndermişti. Daha sonra Kazak 2. Vladikavkaz alayının izole edilmiş konumunu fark ederek aynı zamanda bu birliğe karşı düzensiz atlı birliklerden çok sayıda asker gönderdi. Kalan birliklere de tepeyi ele geçirmelerini ve baskın için tam anlamıyla hazır olmalarını emretti (RGVIA, f. 485, op. 1. d. 1258, s. 6 ob).

Kendi alayından 1. bölüğü nöbette bırakan Albay Panin, kalan üç bölüğüne orta ileri kolun arkasında ihtiyat pozisyonu aldırdı. Gündüz saat üç civarında Alacadağ tarafından çok sayıda süvari ve piyadenin indiği görüldü. Yarım saat sonra da Başibozuklar ayrı gruplar halinde Rus nöbet birliklerini sıkıştırmaya başladı. Rus birlikleri ise daha önce kendilerine verilen emir gereğince tedricen geriye çekilmeye başladılar. Kazak birlikleri bir kilometre kadar uzaklaşmadan sayıları 1000'i bulan Osmanlı süvarisi bu geri çekilmeye saldırıya devam ederek karşılık verdi. Albay Panin ise hızlı bir şekilde rezervde tutulan üç bölüğü harekete geçirdi ve Türk tarafına 200 adım mesafede ateş emri verdi. Birlikler geriye doğru çekildiler ancak hızlıca toparlanıp 600 adım mesafeden Kazaklar üzerine yoğun bir ateş başlattılar. Bu zor durum karşısında Albay Panin, Osmanlı süvarilerinin güçlü ilerlemesini de dikkate alarak bulunduğu konumun avantajından faydalanarak 1. Bölüğe Osmanlı birliklerinin sağ kolundan dolaşip saldırıya geçmeleri emrini verdi. Bu adım başarılı bir sonuç verdi, hızlı ve beklenmedik bir şekilde Osmanlı süvarileri geriye çekildiler. Kazak birliklerinden de destek geldiğinde bir süreliğine üstünlük Rus tarafına geçti. Ancak kısa bir süre sonra Panin'e Haciveli tarafından yeni bir Osmanlı süvari ve piyade birliği geldiği haberi verildi. Bu yeni durum karşısında Panin geriye çekilmeye karar verdi. Osmanlı birlikleri Vladikavkaz birliğini sıkıştırdılar ve 4 kilometre kadar geriye püskürttüler. Kazakların mermileri tükenme noktasına geldi (RGVIA, f. 485, op.1, d. 1258, s. 6 ob-7). Bu takip, Rusya Kafkasya Ordusunun iki süvari alayından oluşan Dağıstan tugayının ve Çeçen alayının gelmesiyle son buldu (Pankin, 2018: 56).

Osmanlı birlikleri Winchester tüfeklerini ateşleyerek Kazak süvarilerinin üzerine yürümüşlerdi. Kazakların mermileri tükendiğinden tümüyle geri çekilmek durumunda kaldılar. Bu çekilme Albay Panin'in emriyle Osmanlı birliklerinin sol koluna saldırarak gerçekleştirildi. Karşılık verilmesi ve Çerkeslerin de desteğiyle Kazakları takip harekâtı sürdürüldü (Pankin, 2018: 56).

Nihayetinde Kazakların burada izole bir şekilde konaklaması Osmanlı ordusunun dikkatini çekti ve bölgeye süvari birlikleri yönlendirildi. Baskın için, Edhem Paşa komutasında 1. Süvari tugayı ve Binbaşı Reşid Bey komutasındaki 2. Süvari tugayının Çerkeslerden oluşanlar dahil birkaç bölük görevlendirildi. Bu saldırı 1. Vladikavkaz süvarilerine Çerkes birliklerinin 10-20 atlı birliğe ayrılarak ilerlemesi şeklinde gerçekleştirildi. Bu saldırı neticesinde Rus süvarileri geri çekilmek durumunda kaldılar. Osmanlı süvarileri, bu çekilme karşısında ileri harekât düzenleyerek Vladikavkaz ihtiyat birliklerine yaklaştılar. Ricat hareketinin güvenliği sadece bir süvari taburunca sağlanmaktaydı ve bu tabur, yaklaşan Osmanlı süvarilerini atlarından inerek birer piyade gibi nizami tüfek ateşiyle karşıladı. Bu noktada çatışmalar bir piyade muharebesini andıracak bir tarza büründü. Rus süvarileri savunma ateşini Berdan 2 tüfekleri ile 400 metrelik bir mesafede gerçekleştirerek takibi kontrol altında tutmayı başardı. Subatan'a yaklaştıklarında ise 120 kişilik yeni bir Dragun birliğinin süvari hücumu gerçekleşti (Norman, 1878: 242). Bu hareketin az sayıda süvari ile gerçekleştirilmesine karşılık Osmanlı birliklerinin bir süre geri çekilmesine ve geri çekilen Rus birliklerinin ihtiyat savunmasına girmesine neden oldu (Pankin, 2018: 56).

General Çavçavadze, Vladikavkaz atlı alayına yapılan saldırıyı öğrendiğinde askeri kampa bulunan bütün süvari birliklerini sıcak çatışma bölgesine yönlendirdi. Osmanlı süvarileri bu durumda geri çekilerek Subatan mevkiine geldiler. Bir kısım süvari ise Dağıstanlıların sol kanadını dolaşarak aynı noktaya ulaştılar. Bu defa saldırı sırası Rus süvarilerine geçmişti. Albay Eristov teğmen A. A. Podhaluzin komutasındaki 2. Dağıstan alayını Osmanlı süvarilerini tutundukları tepeden indirmek üzere gönderdi. Teğmen Ali Hamzayev komutasındaki 3. alay, Subatan'ın sol tarafındaki yüksek noktaya yakın bir yerde tutundu. Buradaki görevi Dağıstanlıların sol kolunu dolaşan Osmanlı süvarilerinden gelecek saldırıyı önlemektir. Dağıstanlıların saldırıları karşısında Osmanlı süvarisi Alacadağ tarafına çekilerek piyade ve topçuların koruması altına girmeyi tercih ettiler. Buradan 6 dağ bataryası güçlü bir şekilde toplarını ateşlediler. Albay Eristov daha fazla dayanılamayacağını anlayarak birliklere askeri kampa çekilme emri verdi (RGVIA, f. 485, op. 1. d. 1258, s. 7).

Bu esnada Teğmen Hilkov'un komuta ettiği Dağıstan avcı bölüğü Hacıveli köyüne doğru ilerleyerek Subatan'dan kaçan Osmanlı süvarilerine baskın yapmayı planlamıştı. Ancak Osmanlı süvarilerinin üstünlüğü karşısında zor durumda kalarak Dağıstanlıların ardından aynı şekilde bu birliklerin de geri çekilmesi emredildi (RGVIA, f. 485, op. 1. d. 1258, s. 7).

Yapılan bu süvari muharebesinde Osmanlı tarafı tümüyle istediğini elde edemedi. 15 kayıp vererek çekilmek durumunda kaldılar. Subatan'da gerçekleşen bu muharebe 3-3,5 saat sürdü. (Pankin, 2018: 56) Rus tarafının kayıpları ise şu şekildedir: 10 Kazak ölü, bir subay, 25 Kazak ve 8 süvari yaralı, bir kayıp, 47 at ölü ve 59 at yaralı (RGVIA, f. 485, op. 1. d. 1258, s. 7 ob).

4.3. Taynalıh'taki Süvari İleri Harekâtı

1877 yılı Ağustos ayı sonlarına doğru Kızıltepe'yi kuşatma harekâtı sürerken Rus süvarileri Osmanlı süvarileri ve piyadeleriyle Cala ve Taynalıh köylerine sıcak çatışma halindeydi. İstihbarat faaliyeti ve Rus birliklerinin sol kolunu desteklemek amacıyla ilk olarak Cala köyüne 3. Dağıstan alayı gönderildi. Onu takiben Gümrü atlı-düzensiz alaylar gönderildi. Cala'ya varmadan Dağıstanlılar Osmanlı süvarilerince karşılandı ve çatışma başladı. Osmanlı süvarilerine güçlü bir destek de görülünce Dağıstanlılara yardım amacıyla Albay Knez Vitteşteyn, 2. Vladikavkaz Kazak alayının 2

bölüğünü gönderdi. Bununla birlikte Kuban alayının iki bölümü Taynalih yakınındaki tepeyi ele geçirdi. Bu desteğe rağmen Dağıstanlılar ve Vladikavkazlılar Osmanlı süvarilerinin üstünlüğü karşısında geri çekilmek durumunda kaldılar. Ancak bir süre sonra 1. Terek atlı topçularının desteğinde Taynalih'ta konum alan Rus süvarisi Osmanlı birliklerinin ilerlemesini durdurdu (RGVIA, f. 485, op. 1. d. 1258, s. 43).

5. Sonuç

19. yüzyılda orduların teknolojik gelişmelere adaptasyonu sürecinde süvari birliklerinde reform yapılması büyük önem arz etmekteydi. Tarih boyunca bu birliklerin hızlı hareket ve manevra kabiliyetleri, düşman hatlarını yarmak ve çevirme harekâtları gibi taktik seviyede belirleyici roller üstlenmelerini sağlamaktaydı. Ancak silah teknolojisinin giderek geliştiği bir zamanda süvarilerin halen geleneksel silahlar ve taktiklerle donatılması, onları etkisiz kılabiliyordu. Buna rağmen süvariler, 19. yüzyıl subay sınıfının zihinsel dünyasının mihenk taşlarından birini oluşturan Napolyon Savaşları'nda da mevcut rollerini sürdürmüşlerdi.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadarki süreçte değişim ihtiyacı önde gelen ordularca daha şiddetli biçimde hissedilmeye başlandı. Bunun en önemli sebeplerinden biri süvari askerinin en önemli silahı olan at idi. Piyade ve topçu sınıfları için belirleyici faktör tüfek ve top gibi teknolojik aletlerden ibaretken, süvari sınıfının varlığı bir başka canlıya bağlı bulunuyordu. Atın teknolojik gelişmelerle benzer hızda modernizasyon sürecine ayak uydurabilmesi mümkün değildi. Ordu mevcutlarındaki artışla birlikte süvari atının yetiştirilmesi, tedariki ve savaş alanında bakımının ordular ve devletler nezdinde yüksek maliyetlere ulaşması da süvari birliklerinin yararlılığı noktasındaki tartışmaları alevlendirdi.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı öncesinde Rus ordusunda reform çabaları ön plandaydı. Çalışmamızda da görüleceği üzere Rus süvari talimnamelerinde ancak Fransa-Prusya Savaşı sonrasında "atlı piyade" eğitime önem veriliyordu. Bu süreçte Rus ordusu önemli bir adaptasyon refleksi göstermeyi başarmış, Milyutin'in reformları öncülüğünde Avrupa'daki askeri gelişmelere büyük oranda ayak uydurmuş gözükmektedir. Hatta süvari birliklerinin modernizasyonu sürecinde dönemin gereklerine uygun talimname ve düzenlemeler ile Avrupa ordularından bir adım önde olmayı başarmıştır denebilir. Dolayısıyla savaş boyunca süvari ihtiyacını dahi karşılamakta güçlük yaşayan Osmanlı ordusu, bu savaşta Avrupa'nın en etkili süvari güçlerinden biri karşısında mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu durumun birçok çarpıcı örneği de oldukça kısıtlı kaynaklarla mücadele edilen Kafkas Cephesi'nde gözlemlenmiştir.

Savaş öncesinde Osmanlı ordusu piyade ve topçu birliklerini yeni nesil ateşli silahlarla donatmış ve Kafkas Cephesi'nde oldukça önemli savunma zaferleri elde etmeyi de başarmıştır. Ancak bu zaferler sonucunda hiçbir stratejik hedefe ulaşmak mümkün olmamış ve inisiyatifi elinde bulunduran bir savunma gerçekleştirilememiştir. Kafkas Cephesi'nde Rumeli'nin aksine daha hareketli bir savunma planlamasını öngören Ahmet Muhtar Paşa, tarafların süvari birlikleri arasındaki asimetriden çok daha olumsuz etkilenmiş görünmektedir. Paşanın raporları dikkate alındığında nispeten olumlu geçen savaşın ilk aylarında dahi istenen sonuçların alınamamasında düşman hareketlerinden haberdar olunamaması, süvari eksikliği, muavene süvarisine karşı duyulan güvensizlik, ordunun sahada manevra yapmasına olanak sağlayacak lojistik altyapıya sahip olmaması başlıca sebepler olarak ön plana çıkmaktadır. Tüm bunların yanında, Rus süvarilerinin Osmanlı ordusunun hâlihazırda sorunlu iâşe, ulaşım ve iletişim faaliyetlerini efektif biçimde hedef alması, bu alanlardaki sorunları daha da derinleştirmiş ve ibrenin zamanla Rus

tarafına dönmesinde önemli bir etken olmuş gözükmektedir. Bu durum da Osmanlı ordusunu daha atıl ve inisiyatif almaktan uzak bir savunma anlayışına mahkûm etmiştir.

Tüm bu bilgiler ışığında 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Kafkas Cephesi'nde tarafların savaş planlamalarında ortaya koydukları hedeflerin elde edilebilmesinde süvari birliklerine büyük bir görev düştüğü görülmektedir. Benliahmet, Subatan ve Taynalih süvari muharebelerinin savaşın gidişatını değiştirdiği anlaşılmaktadır. Bir gecelik süvari muharebesi (30 Mayıs 1877) olarak tarihe geçen Benliahmet süvari muharebesi, Rus süvarilerinin istihbarat ve baskın harekâtına en önemli örneklerden biridir. Benliahmet köyünde konaklayan Türk-Çerkes süvarilerinden haberdar olan General Çavçavadze komutasındaki birliklerin gece baskını planlanması ve uygulanması bakımından dikkate değerdir. Yüksek tepelerin olmadığı ve iyi bir gözetleme ile fark edilebilecek Rus-Kazak birliklerinin köy yakınlarına kolayca sokulabilmeleri ve Türk-Çerkes süvarilerini uyuklarında yakalamaları, Rus süvarilerinin hız ve baskın bakımından da üstünlüğüne işaret etmektedir. Benliahmet baskınının ardından gerçekleşen Subatan süvari muharebesinde de Rus süvari birliklerinin üstünlükleri muharebenin sonucunu belirlemiştir. Başlangıçta baskını Osmanlı birlikleri yaparken, Rus-Kazak süvarilerinin manevraları ve Dağıstan ve Çeçen süvari alaylarının takviyesiyle üstünlük Rus tarafına geçmiştir. Bu üstünlükte süvarilerin kullandığı Berdan 2 tüfeklerinin etkisi büyüktü. Aynı şekilde Taynalih'ta gerçekleşen muharebede de Rus tarafı süvari desteği sayesinde üstün geldi.

Yakın dönem savaş tarihlerinde ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı özelinde de büyük kale kuşatmaları ve piyade muharebeleri ön plana çıkmaktaysa da Kafkas Cephesi özelinde ele aldığımız bu çalışmada da görüleceği gibi, süvari birliklerinin orduların cephe ilerisi ve gerisinde yürüttüğü birçok faaliyetin başarıya ulaşmasında temel etkenlerden biri olduğu ve Rus ordusunun Kafkas Cephesi'nde elde ettiği başarılarda kendi süvari gücü kadar, Osmanlı süvarilerinin yetersizliğinin de büyük bir rol oynadığı görülmektedir.

Kaynakça

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Millî Savunma Bakanlığı Askeri Tarih Arşivi (ATASE)

Rossiyskiy gosudarstvenny voenno-istoričeskiy arhiv (RGVIA) (Rusya Devlet Askeri Tarih Arşivi)

Kitap ve Makaleler

Ahmet Muhtar Paşa. (1328-1912) *Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Sanisi* (1294 Anadolu'da Rus Muharebesi). Mekteb-i Harbiye Matbaası.

Ahmet Muhtar Paşa. (1928). *Türkiye devletinin en mühim ve meşhur esfârından H. 1244-1245 Türkiye Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi Yahud Vakitsiz Seferin İbret ve İntibah Dersleri*. Büyük Erkân-ı Harbiye Reisliği Ankara Matbaası.

Allen, W.E.D., Muratoff, P. (1953). *Caucasian battlefields: A history of the Wars on the Turco-Caucasian Border 1828-1921*, Cambridge University Press.

Beşikçi, M. (2015). *Başbozuk Savaşçıdan "Makbul" Tebaaya: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Ordusunda Çerkes Muhacirler*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz (23), s. 85-123.

Boy pri Begli-Ahmete 18 Maya 1877 goda, İstoriya Konnitsa Çast 5-ya Otdel II, Tver 1896.

Curtiss, John Shelton. (1965). *Russian Army Under Nicholas I 1825-1855*. Duke University Press.

Epauchin, Nikolai Alexeyevich. (1900). *Operations of Gurko's Advance Guard*. Kegan Paul-Trench-Trübner&Co.

Erohin İ. Yu. (2013). *Osobennosti Voenny i Grajdanskoy Slujbi Kubanskogo Kazaçestva, Sistema Tsennostey Sovremennogo Obşestva*.

Foreign Intelligence: The War. (1877, 9 Haziran), *The St. Andrews Gazette and Fifeshire News*, s. 4.

İvanov, P. A. (1864). *Obozreniye sostava i ustroystva regulyarnoy russkoy kavalerii ot Petra Velikogo i do naşih dney*, St. Petersburg.

Keçecizade İzzet Fuat. (1997). *Kaçırılan Fırsatlar: 1877 Osmanlı-Rus Savaşı Hakkında Eleştiriler ve Düşünceler*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi.

Kelner, A. (1889). *Begli-Ahmetskiy Boy. Voenny Sbornik izdavaemy po vısoçayşemu povelenyu*, Tom CLXXXIX, S-Peterburg.

Materiali dlya Opisanıya Russko-Turetskoy Voynı 1877-1878 gg. na Kavkazsko-Maloaziatskom Teatre c planami. (1904). Tom (Cilt) 1, St. Petersburg.

Mehmet Arif. (1974). *Başımıza Gelenler. c.2, Haz: M. Ertuğrul Düzdağ, Dilek Matbaası*.

Menning, Bruce W. (1992). *Bayonets Before Bullets: The Imperial Russian Army, 1861-1914*, Indiana University Press.

Mirliva Seyid, Kaymakam Behçet. (1892). *Tezkire-i Süvariyan*, İstanbul: Mekteb-i Harbiye Matbaası.

Norman, Charles Boswell. (1878). *Armenia, and the campaign of 1877*, Cassell, Petter and Galpin.

Opisanıye Boevoy Jizni 44-go Dragunskago Nijegorodskago Ego Veliçestva korolya Virtembergskago polka v minuvşuyu voynu 1877-1878-go godov, (1885). Tiflis.

Pankin, V. A. (2018). *Kavaleriyskoye Srajenıye u Seleniya Subatan vo Vremya Russo-Turetskoy Voynı (1877-1878 gg)*. Voenno-İstoriçeskiy Jurnal, no 8.

Rustow, W. (1878). *Der Orientalische Krieg in den Jahren 1877 und 1878*. Verlag von Orell Füssli&Co.

The War in the East: The Cavalry Encounter near Kars. (1877, 9 Haziran) *Norfolk Chronicle*. s. 10.

Uyar, M. (2021). *Bir Yenilginin Askerî Hikâyesi: 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşının Osmanlı Cephesi*. Harp Tarihi Dergisi, Aralık (4), 1-37.

Voskovoynikov, G. L. (1997). *Kazaçestvo i Kavaleriya v Russko-Turetskoy Voynı 1877-1878 gg.*, Moskova.

Extended Abstract

Introduction

The first quarter of the 19th century saw a steady stream of new innovations in firearms technology and production. As a direct result, the modernisation of armies gained great momentum. Unlike infantry and artillery units, cavalry units were unable to benefit directly from technological developments, and in fact were becoming increasingly disadvantaged. During this period, the role of cavalry units in the modernising battlefield became highly controversial. The issue of modernising cavalry units faced technical obstacles as well as social/cultural issues in many advanced armies. In the Russo-Turkish War of 1877-1878 we can observe a process in which the modernisation efforts of the armies of both sides matured and were put to a serious test. This study will focus on the Caucasian front of the war. One of the main reasons for this is that the effects of the activities of the cavalry units can be monitored much more easily due to the limited troops and resources in the region. Another reason was Ahmet Muhtar Pasha's concept of defence, which emphasised the manoeuvrability of the army. Unlike the defence plan followed in Rumelia. This study will focus on the modernisation efforts carried out by the Russian side before the war, the situation of the cavalry forces of both sides during the war and the operations they carried out. The operations carried out both during the battles and across the front and the results of these operations will be discussed. In addition, examples of cavalry battles in which cavalry units came to the fore will also be discussed. On the basis of these evaluations, Russian cavalry units will be analysed. Thus, it is aimed to examine the impact of the Russian cavalry on the course of the war in the context of the transformation of mounted warfare in the 19th century.

Methods

This study discusses the preparatory activities carried out by the armies of both sides before the war and the sufficiency of these activities in terms of the modernisation of cavalry units. It also looks at the war plans of the belligerents and the role of cavalry units in these plans. The operations carried out by cavalry units are analysed in terms of major battles and other operations such as reconnaissance, screening and raids towards the rear of enemy lines. In cavalry operations conducted in the heat of battle, or across the front, cavalry units usually face each other. Therefore, the performance of the other side's cavalry units is a very important factor in achieving the objectives of the cavalry operations. In this case, a sound assessment of one side can only be made by examining the cavalry units of both sides. Accordingly, a comparative historical approach has been adopted, and although the Russian cavalry units form the basis of the study, the situation of the Ottoman cavalry is also discussed under the same headings. The characteristics of the Ottoman irregular cavalry and Russian Cossacks and their impact on the war were also discussed. In these evaluations, the works and reports of officers who personally participated in the war on both sides have been extensively used. This has made it possible to analyse the Caucasian front in a more holistic way.

Conclusion

It is clear from the reports that Ahmet Muhtar Pasha sent to Istanbul that the Ottoman army faced a huge logistical and information problem on the Caucasian front. As the Ottoman infrastructure in the region was unable to meet the needs of the army, it was important to exploit the resources of the region. However, looting and raiding, particularly by the Cossack cavalry, seems to have led to a rapid depletion of resources on the Ottoman side. With insufficient numbers of Ottoman cavalry to cover the rear of the army or its movements, the initiative remained largely with the Russian army. Ahmet Muhtar Pasha's plan for a mobile defence could not be effectively implemented due to the inability to scout the enemy's movements. It can be said that the Russian cavalry had a crippling effect on the Ottoman army. In the small and large cavalry battles discussed in this study, the flexibility of the Russian cavalry, especially the semi-regular Cossack horsemen, to fight in the "mounted infantry" style seems to have enabled them to meet the needs of the Russian army in a wide range. Thus, although they lost the decisive role of the past, the Russian cavalry on the Caucasian front of the Russo-Turkish War of 1877-1878 seems to have played a major role in the success of the Russian plans.